

## SPIS TREŚCI

Wstęp .....	7
1. Ekonomia społeczna a polityka społeczna w Polsce ( <i>Stanisław Kamiński</i> )	11
1.1. Wprowadzenie .....	11
1.2. Ekonomia społeczna a współczesne paradygmaty polityki społecznej	13
1.3. Udział ekonomii społecznej w realizacji polskiej polityki społecznej ..	17
1.4. Podsumowanie .....	22
Literatura .....	23
2. Problemy polskiego rynku pracy u progu trzeciej dekady XXI wieku ( <i>Katarzyna Sipurzyńska-Rudnicka</i> ).....	25
2.1. Wprowadzenie .....	25
2.2. Zjawiska i tendencje na polskim rynku pracy w latach 2013-2018.....	26
2.3. Obszary problemowe polskiego rynku pracy .....	31
2.3.1. Niekorzystne zmiany rozmiarów i struktury potencjalnych zasobów pracy.....	31
2.3.2. Znaczące rozmiary niewykorzystanych zasobów pracy .....	37
2.3.3. Duże zróżnicowanie przestrzenne sytuacji na rynku pracy .....	43
2.3.4. Niskie płace i inne niesatysfakcjonujące aspekty warunków pracy.....	49
2.3.5. Problemy z dostosowaniem edukacji do potrzeb rynku pracy ...	61
2.4. Podsumowanie .....	72
Literatura .....	74
3. Instrumenty wsparcia studentów z niepełnosprawnościami ( <i>Krzyszyna Gilga</i> ).....	79
3.1. Wprowadzenie .....	79

3.2. Charakterystyka populacji osób z niepełnosprawnościami .....	80
3.3. Prawne uwarunkowania wsparcia osób z niepełnosprawnościami .....	84
3.4. Transfery finansowe wspierające kształcenie osób z niepełnosprawnościami.....	86
3.5. Dobre praktyki wspierające kształcenie na poziomie szkolnictwa wyższego .....	88
3.6. Podsumowanie.....	91
Literatura .....	91
4. Zmiany w instrumentarium polityki społecznej państwa wobec rodziny w Polsce po 1989 roku ( <i>Joanna Szczepaniak-Sienniak</i> ) .....	94
4.1. Wprowadzenie .....	94
4.2. Główne zmiany w instrumentarium polityki społecznej państwa wobec rodziny.....	97
4.3. Podsumowanie .....	111
Literatura .....	113
5. Infrastruktura społeczna jako narzędzie polityki społecznej ( <i>Adam Kubów</i> )	116
5.1. Wprowadzenie .....	116
5.2. Wyzwania stawiane przed instytucjami infrastruktury społecznej .....	117
5.3. Zmiany w sferze podmiotów infrastruktury społecznej .....	123
5.4. Zróżnicowanie dostępności przestrzennej infrastruktury społecznej ....	132
5.5. Podsumowanie .....	137
Literatura .....	139
Zakończenie .....	141
Summary .....	144

## WSTĘP

W obecnych czasach granice pomiędzy wieloma dyscyplinami naukowymi, zwłaszcza zaliczanymi do tych samych dziedzin nauki, są niewyraźne. Ekonomia i polityka społeczna wyrosły ze wspólnego pnia nauk o społeczeństwie i przez długi czas problematyka zarówno ekonomii, jak i polityki społecznej była integralną częścią rozważań naukowych. Dzisiaj stan wiedzy, jej klasyfikacja, stosowane przez naukę metody badań, techniki formułowania naukowych sądów, sposób analizy i dochodzenia do uogólnień – to rezultat pracy przedstawicieli wielu pokoleń. Rozgraniczenie zasięgu naukowych dociekań znajduje swe uzasadnienie w tym, że choć konkretna rzeczywistość stanowi nierozzerwalną, spójną całość, to jednak przejawia się ona w wielorakich formach wymagających różnego traktowania. Tym samym jeden i ten sam przedmiot może, a nawet niekiedy powinien być rozpatrywany w różnych aspektach.

Powiązania ekonomii i polityki społecznej mają odzwierciedlenie w klasyfikacji nauk. W systematyce nauk obowiązującej do 2018 roku polityka społeczna powszechnie była łączona z naukami z obszaru nauk społecznych i często wraz z nimi była wykładana. W ślad za tym także nadawano stopnie naukowe w zakresie polityki społecznej – w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce oraz w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia. Natomiast w obecnej klasyfikacji nauk polityka społeczna nie występuje. Badania z zakresu polityki społecznej zostały połączone z nowymi dyscyplinami – wyróżnionymi w dziedzinie nauk społecznych – nauki o polityce i administracji oraz ekonomia i finanse. Często można spotkać się ze stwierdzeniem, że badania polityki społecznej są ściśle powiązane z obszarem ekonomii, a zjawiska i procesy ekonomiczne mają fundamentalny wpływ na kierunki podejmowanych badań i działań z zakresu polityki społecznej.

Prezentowana monografia pt. *Wyzwania polityki społecznej. Wybrane aspekty* jest przykładem ścisłych relacji polityki społecznej z ekonomią. Zawarte w niej

treści koncentrują się na istotnych obecnie problemach społeczno-ekonomicznych. Monografia składa się z pięciu rozdziałów, w których zostały omówione tylko niektóre problemy. Zakres obszaru badawczego polityki społecznej jest znacznie szerszy. Obejmuje on bowiem problematykę warunków życia społeczeństwa, stosunków społecznych i struktury społecznej. Dlatego też zamiarem autorów jest kontynuacja badań poświęconych istotnemu obszarowi polityki społecznej, jakim są zagadnienia zabezpieczenia społecznego, i wydanie kolejnej książki.

Monografię otwiera rozdział autorstwa Stanisława Kamińskiego *Ekonomia społeczna a polityka społeczna w Polsce*. Autor pokazuje, że w warunkach zmieniającej się rzeczywistości społecznej i gospodarczej, na którą składają się m.in. zmiany struktury demograficznej, stylu życia, poziomu i form zatrudnienia, powstaje konieczność tworzenia spójnej polityki społecznej adekwatnej do rzeczywistych potrzeb. W dalszej kolejności autor rozwija zagadnienie podmiotów ekonomii społecznej, ich rozwoju, organizacji i znaczenia w realizacji polityki społecznej w Polsce. Wskazuje także na potrzebę tworzenia warunków dalszego rozwoju ekonomii społecznej, aby mogła ona w perspektywie stać się ważnym instrumentem polityki społecznej.

W rozdziale drugim, *Problemy polskiego rynku pracy u progu trzeciej dekady XXI wieku*, Katarzyna Sipurzyńska-Rudnicka wyjaśnia, że sytuacja na rynku pracy jest tym czynnikiem, który rzutuje na całość życia społeczno-gospodarczego, ponieważ skutki napięć i problemów występujących w tym obszarze dotyczą wszystkich podmiotów. Są one odczuwane przez poszczególne jednostki, rodziny, przedsiębiorstwa, państwo i całe społeczeństwo. Tym samym rynek pracy zajmuje szczególne miejsce w obecnie realizowanej polityce społecznej. Ze względu na rozległość problematyki rynku pracy i jej wagę, rozdział ten w monografii jest najbardziej obszerny, choć prezentuje tylko podstawowe tendencje obserwowane obecnie na polskim rynku pracy. Stanowi też nakreślenie obszarów problemowych tego rynku, mogących powodować wiele ograniczeń i zagrożeń dla dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, jak: niekorzystne zmiany w rozmiarach i strukturze wiekowej potencjalnych zasobów pracy, znaczne rozmiary niewykorzystanych zasobów pracy, duże zróżnicowanie przestrzenne sytuacji na rynku pracy, niskie płace oraz inne niesatysfakcjonujące aspekty warunków pracy, problemy z dostosowaniem edukacji do potrzeb rynku pracy. Dlatego obszary te powinny stanowić wyzwania dla polityki społecznej, a także gospodarczej, zarówno realizowanej obecnie, jak i w przyszłości.

W kolejnym rozdziale – zgodnie z jego tytułem *Instrumenty wsparcia studentów z niepełnosprawnościami* – Krystyna Gilga prezentuje pogląd, że choć w ostatnich kilkunastu latach nastąpił istotny postęp w zakresie wspierania aktywności społeczno-zawodowej osób z niepełnosprawnościami, to jednak osoby te są ciągle narażone na wiele działań dyskryminacyjnych, ograniczających im pełny udział w życiu społecznym. Ze względu na znaczenie wykształcenia w procesie aktywizacji rozważania w rozdziale koncentrują się na problematyce wsparcia w procesie edukacji, głównie na poziomie wyższym. Pierwsza część rozdziału przedstawia zbiorowość osób z niepełnosprawnościami, ze szczególnym uwzględnieniem ich sytuacji na rynku pracy. W kolejnej natomiast został zaprezentowany zespół instrumentów prawnych,

finansowych i organizacyjnych wspierających tę kategorię osób. Zdaniem autorki wypracowane instrumenty wsparcia odegrałyby większą rolę, gdyby w większym stopniu uwzględniały specyfikę procesu kształcenia i uczelni wyższej.

W czwartym rozdziale, *Zmiany w instrumentarium polityki społecznej państwa wobec rodziny w Polsce po 1989 roku*, Joanna Szczepaniak-Sienniak identyfikuje, systematyzuje i wyjaśnia najważniejsze zmiany dotyczące interwencji państwa w funkcjonowanie rodziny, która jako podstawowa grupa społeczna w wyniku transformacji systemowej zaczęła ulegać deinstytucjonalizacji. Autorka wyodrębnia zmiany programowe (działania władz rządowych) oraz instytucjonalno-prawne w kontekście przeobrażeń gospodarczych, społecznych i politycznych w przyjętym okresie analizy. Koncentruje się przede wszystkim na instrumentach o charakterze finansowym, w tym bowiem obszarze dokonano najwięcej zmian, a także uwzględnia zmodyfikowane i nowe rozwiązania w pozostałych instrumentach. Zwraca uwagę, że znaczny wzrost interwencji państwa w sprawy rodziny przypada na okres kryzysu finansowego (po 2008 roku) i w następnych latach, by zaznaczyć, że tego typu kryzysy nie muszą hamować (pro)społecznych działań państwa (rządu) czy też być przeszkodą w kontynuowaniu i wdrażaniu ważnych programów społecznych. Na tej podstawie wskazuje, że podjęte kierunki zmian w badanym obszarze mogą stanowić egzemplifikację przemian modelu polityki społecznej w ogóle.

Monografię zamyka rozdział autorstwa Adama Kubowa pt. *Infrastruktura społeczna jako narzędzie polityki społecznej*. Autor zwraca w nim uwagę na fakt, że infrastruktura społeczna, stanowiąca podstawę świadczenia usług społecznych, jest narzędziem umożliwiającym zaspokojenie podstawowych potrzeb człowieka, w tym m.in. edukacyjnych, zdrowotnych, występujących w każdym okresie życia. Rozwiązania w tej sferze są ważne zawsze, ponieważ z jednej strony mogą one generować pewne problemy społeczne, ale z drugiej mogą być narzędziem ich rozwiązywania. To jednak, w jakim stopniu infrastruktura społeczna będzie skutecznym narzędziem polityki społecznej, zależy od jej zasobów materialnych i kadrowych, ich rozmieszczenia, nakładów finansowych oraz rozwiązań organizacyjnych warunkujących dostępność ważnych usług społecznych. Ze względu na ograniczoność środków finansowych rozwiązania organizacyjne powinny uwzględniać szczególnie ważne problemy społeczne czy też słabsze kategorie społeczne, jak rodziny zagrożone ubóstwem, osoby z niepełnościami lub będące w trudnej sytuacji na rynku pracy.

Autorzy monografii mają świadomość, że prezentowane w niej treści nie zawsze stanowią wyczerpującą analizę omawianych problemów. Dzieje się tak m.in. z powodu szybko zachodzących zmian społeczno-ekonomicznych w Polsce, w tym także w obszarze polityki społecznej. Monografię należy traktować jako przyczynek do dyskusji dotyczącej czynników stawiających wyzwania przed instytucjami odpowiedzialnymi za kreowanie bieżących i przyszłych rozwiązań w obszarze polityki społecznej, jak i kierunków tych zmian.